

**Стратегічні пріоритети
політико-правового розвитку
України в контексті
європейської інтеграції**

Обґрунтовано низку кардинальних перетворень стратегічного характеру, які в умовах війни Росії проти України та повоєнної відбудови можуть забезпечити поступ у політичній та правовій сферах суспільного розвитку, утвердити міжнародну суб'єктність Української держави, зміцнити її суверенітет, національну безпеку.

Показано зміни у наукових підходах до стратегічного планування й прогнозування політико-правового розвитку України з урахуванням сучасних ресурсодефіцитних реалій. Доведено необхідність утвердження суспільної ідеології національного прагматизму, яка зумовлена необхідністю максимально економити людські й матеріальні ресурси, досягти оптимального співвідношення цілей розвитку та засобів їх досягнення.

Окреслено євроінтеграційні пріоритети, перспективи та проблеми, що постали на шляху набуття Україною членства в Європейському Союзі. Розроблено низку пропозицій щодо реалізації євроінтеграційного та євроатлантичного курсу України, посилення її інституційної спроможності. Розглянуто актуальні питання енергетичної політики і безпеки в контексті євроінтеграції. Доведено необхідність формування культури енергоощадності, імплементації концепції енергетичного громадянства. Запропоновано напрями і механізми здійснення парламентської і правової реформ. Накреслено основні орієнтири реформування освіти і науки.

Запропоновано концепт інформаційної держави. Чільну увагу приділено стратегічним засадам антикорупційної, інформаційної, етнонаціональної політики та політики національної ідентичності. Обґрунтовано нове бачення системи національної безпеки й оборони та розвитку її окремих складових.

Аргументовано необхідність укладення нового Суспільного договору – Конституції Української держави та накреслено засадничі принципи й цінності, які мають визначати її національну автентичність, демократичну сутність і цивілізаційну перспективу.

Для державних і політичних діячів, науковців, освітян і всіх, хто працює на благо Української держави.

Національна академія наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького

**СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ
ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Монографія

За редакцією І. О. Кресіної

*До 75-річчя Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

Київ – 2024

Авторський колектив:

Кресіна І. О., **керівник** (розд. 3, 6, 12, 21), Балан С. В. (розд. 15),
Батанов О. В. (розд. 20), Батанова Н. М. (розд. 9), Вітман К. М. (розд. 6),
Воротинський В. В. (розд. 14), Горбатенко В. П. (розд. 1), Коваленко А. А.
(розд. 6), Кукуруз О. В. (розд. 8), Мовчан У. В. (розд. 1, 2), Моргунова Е. С.
(розд. 5), Рибак І. В. (розд. 16), Смолянук В. Ф. (розд. 18), Стойко О. М. (розд. 4),
Тарасюк В. М. (розд. 7, 13, 19), Ходаківський М. Д. (розд. 10, 11), Явір В. А. (розд. 17)

Рецензенти:

Онщенко Н. М. – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
Петренко І. І. – доктор політичних наук, професор
Хома Н. М. – доктор політичних наук, професор

Стратегічні пріоритети політико-правового розвитку України в контексті європейської інтеграції: монографія / кол. авт.; за ред. І. О. Кресіної. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Норма права, 2024. 860 с.

ISBN 978-617-7850-90-7

Обґрунтовано низку кардинальних перетворень стратегічного характеру, які в умовах війни Росії проти України та повоєнної відбудови можуть забезпечити поступ у політичній та правовій сферах суспільного розвитку, утвердити міжнародну суб'єктність Української держави, зміцнити її суверенітет, національну безпеку.

Показано зміни у наукових підходах до стратегічного планування й прогнозування політико-правового розвитку України з урахуванням сучасних ресурсодефіцитних реалій. Доведено необхідність утвердження суспільної ідеології національного прагматизму, яка зумовлена необхідністю максимально економити людські й матеріальні ресурси, досягти оптимального співвідношення цілей розвитку та засобів їх досягнення.

Окреслено євроінтеграційні пріоритети, перспективи та проблеми, що поставили на шляху набуття Україною членства в Європейському Союзі. Розроблено низку пропозицій щодо реалізації євроінтеграційного та євроатлантичного курсу України, посилення її інституційної спроможності. Розглянуто актуальні питання енергетичної політики і безпеки в контексті євроінтеграції. Доведено необхідність формування культури енергоощадності, імплементації концепції енергетичного громадянства.

Запропоновано напрями і механізми здійснення парламентської і правової реформ. Накреслено основні орієнтири реформування освіти і науки. Запропоновано концепт інформаційної держави. Чільну увагу приділено стратегічним засадам антикорупційної, інформаційної, етнонаціональної політики та політики національної ідентичності. Обґрунтовано нове бачення системи національної безпеки й оборони та розвитку її окремих складових.

Аргументовано необхідність укладення нового Суспільного договору – Конституції Української держави та накреслено засадничі принципи й цінності, які мають визначати її національну автентичність, демократичну сутність і цивілізаційну перспективу.

Для державних і політичних діячів, науковців, освітян і всіх, хто працює на благо Української держави.

ЗМІСТ

Передне слово	5
ЧАСТИНА I	
Теоретичні, ідеологічні й праксеологічні засади стратегії політико-правових перетворень	
Розділ 1	
Теоретико-методологічне обґрунтування стратегії політико-правового розвитку України (Горбатенко В. П., Мовчан У. В.)	7
Розділ 2	
Специфіка стратегічного планування політико-правового розвитку України (Мовчан У. В.)	37
Розділ 3	
Ідея та ідеологія національного поступу (Кресіна І. О.)	71
ЧАСТИНА II	
Євроінтеграція – стратегічний курс для Української держави	
Розділ 4	
Стратегія європейської інтеграції України (Стойко О. М.)	110
Розділ 5	
Стратегіями енергетичної політики і безпеки України в контексті євроінтеграції (Моргунова Е. С.)	175
Розділ 6	
Євроінтеграційний вимір мовної політики України: стратегічне бачення перспектив (Кресіна І. О., Вітман К. М., Коваленко А. А.)	272
Розділ 7	
Інститут військового омбудсмана в Україні в контексті євроінтеграції: проблеми запровадження (Тарасюк В. М.)	307
ЧАСТИНА III	
Стратегія політико-правових реформ	
Розділ 8	
Парламентська реформа: проблеми ефективності діяльності Верховної Ради України (Кукуруз О. В.)	324
Розділ 9	
Стратегічне забезпечення правової реформи в Україні (Батанова Н. М.)	364
Розділ 10	
Стратегія реформування освіти (Ходаківський М. Д.)	414

Розділ 11	
Стратегія розвитку науки в Україні (Ходаківський М. Д.).....	484
ЧАСТИНА IV	
Стратегічні виклики в умовах війни: пріоритети і завдання державної політики	
Розділ 12	
Стратегічні пріоритети антикорупційної політики України (Кресіна І. О.).....	522
Розділ 13	
Стратегічні орієнтири інформаційної політики і безпеки України (Тарасюк В. М.).....	556
Розділ 14	
Вплив гібридної війни на формування державної інформаційної політики у воєнний та повоєнний час (Воротинський В. В.).....	576
Розділ 15	
Стратегічні перспективи формування в Україні інформаційної держави (Балан С. В.).....	601
Розділ 16	
Безпековий вимір політики ідентичності в Україні: до питання національної стійкості (Рибак І. В.).....	629
Розділ 17	
Етнополітика в Україні: політико-правові механізми забезпечення (Явір В. А.).....	658
ЧАСТИНА V	
Стратегіями національної безпеки	
Розділ 18	
Системні засади національної безпеки України (Смолянюк В. Ф.).....	709
Розділ 19	
Стратегія розвитку сфери національної безпеки і оборони Української держави (Тарасюк В. М.).....	730
ЧАСТИНА VI	
Новий Суспільний договір: стратегічні візії	
Розділ 20	
Новий Суспільний договір для Української держави (Батанов О. В.).....	776
Розділ 21	
Конституювання української політичної нації у новому Суспільному договорі (Кресіна І. О.).....	827
Про авторів книги	854

Переднє слово

Критичне наукове мислення повсякчас спонукає вченого-суспільствознавця до пошуку адекватної і своєчасної відповіді на виклики сучасності, а відтак – до аналізу політичних процесів, переосмислення усталених підходів і дослідницьких парадигм, виявлення чинників кризових ситуацій та критичних точок виходу з них, прогнозування і стратегування суспільно-політичного розвитку, вироблення перспектив і пріоритетів національного поступу. Така логіка наукового пошуку окреслила задум і структуру даної книги.

Запит українського суспільства на справедливість, особливо в умовах екзистенційної війни української нації проти всесвітнього зла, яким є путінський терористичний режим, формує порядок денний політико-правових перетворень і відповідні наукові парадигми, що мають подолати штучний розрив політики і права, як регуляторів суспільних відносин, у наукових дослідженнях та суспільній практиці. Вчені, що представляють унікальну за своїм креативним потенціалом наукову школу правової політології, сформовану в Інституті держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, довели, що політика ефективна, якщо вона справедлива, що справедливість – мета і сенс людського співжиття, основа права, засаднича цінність демократичного суспільства. А відтак висока місія вчених-суспільствознавців – виробити стратегічні орієнтири політико-правового розвитку Української держави задля досягнення цілей поступу української нації. Зважаючи на те, що метою агресора є знищення держави і нації, культури й гідності українців, українські учені зобов'язані дати нації і державі науково обґрунтовану перспективу розвитку, цивілізаційного самоствердження й процвітання.

У різних поєднаннях та проявах взаємодія політики і права формує загальну рамку розвитку і регулювання суспільних відносин, а політична і правова наука – обґрунтований концепт цілеспрямованих політико-правових перетворень. Поєднання зусиль представників цих двох взаємозумовлених галузей дало синергійний ефект – системне дослідження особливостей політико-правового розвитку українського суспільства в умовах глобальних викликів, протистояння російській агресії та окрес-

Передне слово

лення стратегічних пріоритетів задля мобілізації усіх його ресурсів у досягненні поставлених цілей.

Автори свідомі того, що в межах одного монографічного дослідження неможливо охопити весь комплекс проблем, що постали перед суспільством і наукою в цей складний час. Проте сподіваємося, що думки й висновки, викладені у розділах даної книги, спонукатимуть до дій, до подальших пошуків істини, до боротьби – за сильну й прекрасну Україну!

Книгу присвячуємо Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України в рік його 75-ліття.

ЧАСТИНА I

Теоретичні, ідеологічні й праксеологічні засади стратегії політико-правових перетворень

Розділ 1

Теоретико-методологічне обґрунтування стратегії політико-правового розвитку України

В. П. Горбатенко, У. В. Мовчан

Стратегія належить до найважливіших об'єктів аналітично-прогностичної діяльності як у теоретичному, так і в практичному вимірах її осмислення і застосування. Вона використовується у різних сферах суспільного розвитку – військовій, управлінській, економічній, політичній, правовій, фінансовій та ін. Масштабні стратегії, які найчастіше розраховані на середньострокову перспективу, можуть поєднувати у своєму сегменті кілька близьких за своїми метою і завданнями комплексних напрямів суспільного розвитку. Одним із таких напрямів слід вважати політико-правовий розвиток, що потребує формування відповідної його потребам стратегії. У сучасних умовах глобальних світових викликів та динамічних суспільних трансформацій, загострення протистояння архаїчних, людиноненависницьких політичних режимів і цивілізованого, демократичного співтовариства органічне поєднання політичних і правових аспектів розвитку суспільства постає нагальною, життєво важливою потребою. Відповідно подальший розвиток України в умовах розв'язаної Росією в 2022 р. широкомасштабної війни з особливою необхідністю вимагає науково обґрунтованих підходів до визначення цілей, завдань та шляхів їх досягнення. Урахування попередніх підходів та суттєве оновлення теоретико-методологічної основи політико-правового розвитку дасть можливість забезпечити розробку стратегії держави, відповідної сучасним викликам та можливостям, здатної орієнтувати на забезпечення стабільності й

розвитку України в середньостроковій та довгостроковій перспективі. Втілення стратегії політико-правового розвитку в сучасних умовах означає системне ухвалення державних рішень та напрямів діяльності суб'єктів управління, поетапна реалізація яких у тому чи іншому сегменті здатна забезпечити ефективну реалізацію суспільно значущої мети і завдань у межах визначеного періоду.

Спроби поєднання стратегічних потенціалів політики і права мали місце й раніше у вітчизняних теоретичних підходах. Так, В. Малиновський ще на початку 2000-х років зазначав, що в контексті політико-правового розвитку стратегія є комплексним детальним планом, який розробляється на перспективу і повинен сприяти досягненню мети організації та цілей, що її конкретизують. Стратегія розробляється та формується вищою керівною ланкою, роль якої полягає не лише в ініціюванні такого процесу, а й у реалізації плану із залученням усіх ланок управління та оцінці результатів стратегічного планування [1, с. 15, 170]. У цьому контексті О. Минькович-Слободяник обґрунтувала основні напрями застосування «державної стратегії правової політики», яка «здатна об'єднувати державницькі політико-правові сили нації і таким чином втручатися в царину публічної політики». На думку дослідниці, саме таку стратегію «можна вважати активним агентом своєрідного соціального договору між державною владою та громадськістю, неурядовими організаціями» [2, с. 71].

Однак слід зважати на те, що ці підходи спиралися на стабільну практику світового політико-правового розвитку та еволюційний досвід більш-менш комфортного вітчизняного процесу демократизації. У сучасних умовах простого поєднання потенціалів політики і права вже недостатньо. Необхідно враховувати рівень реальної підтримки стратегії впливовими політичними силами, корисність її для кінцевих споживачів та фінансово-економічну життєздатність. Не можна забувати також про наявність ризиків, зумовлених реалізацією стратегії, трансформацію або й руйнування попередньої інституціональної структури внаслідок непередбачуваних подій, наявність суперечностей між окремими елементами та суб'єктами реалізації стратегії.

Нагальна необхідність нестандартних підходів до формування національної стратегії постала в Україні після трагічних,

Розділ 1. Теоретико-методологічне обґрунтування стратегії політико-правового розвитку України

загрозливих для її подальшого незалежного існування подій 2014 р. Відповідно Центром Разумкова за результатами опитування експертів було запропоновано низку нових ідей для реформатування державної стратегії України. Зокрема, було сформульовано ключовий висновок безпекового характеру: «На нинішньому етапі найбільш оптимальною моделлю відносин з РФ є «обмежене партнерство», жорстке відстоювання національних інтересів і визначення пакета питань, де компроміс є неможливим. Серед практичних кроків із мінімізації конфлікту – модернізація і зміцнення Збройних Сил України та позбавлення енергетичної залежності від РФ. Також дуже важливим є максимальне залучення до переговорного процесу з РФ третіх країн-партнерів України» [3, с. 63].

До зміни стратегії розвитку України спонукають також інші численні наукові підходи, що сформувалися в умовах попереднього та сучасного національного досвіду протистояння російській агресії. Узагальнення цих підходів засвідчує, що сучасна системна стратегія має враховувати: залучення потенціалу міжнародного партнерства, міжнародного права, дружніх міждержавних відносин; налагодження ефективної енергетичної безпеки у тісному взаємозв'язку з протиповітряною обороною та використанням альтернативних джерел енергії; підвищення уваги до подолання латентних загроз (тероризм, колабораціонізм, розповсюдження зброї масового ураження, використання мігрантів); належне задіяння новітніх інформаційних технологій (протистояння пропаганді, кібератакам, фейкам та ін.); забезпечення консолідації політичних сил і громадськості всередині країни, тісної співпраці Збройних Сил України, держави і волонтерських структур; прискорення процесів інтеграції України до ЄС і НАТО; розширення коаліції держав з метою колективного протистояння ворожій експансії, що становить загрозу для демократичного світового порядку.

Зазначений науковий потенціал певним чином враховують стратегічні програми, орієнтовані на поточне десятиліття розвитку України. До загальнодержавних стратегій слід віднести такі: Україна 2030. Доктрина збалансованого розвитку; Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021 – 2031 роки; Стратегія сталого розвитку України до 2030 року; Державна стратегія регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки; Стратегія воєнної безпеки України; Стратегія національної безпеки

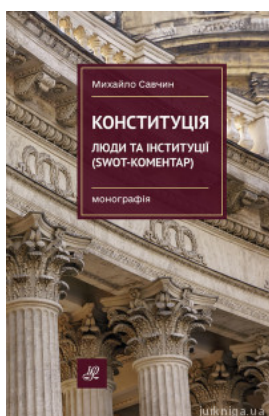
України; Національна економічна стратегія на період до 2030 року; Стратегія зовнішньополітичної діяльності України; Стратегія деокупації та реінтеграції Криму; Україна – 2030. Стратегія зміни майбутнього.

До галузевих розробок стратегічного спрямування належать: Концепція інформаційно-комунікаційної стратегії Ради суддів України; Комунікаційна стратегія Міністерства закордонних справ України; Стратегія розвитку громадянської освіти на період до 2030 року; Антикорупційна стратегія на 2020 – 2024 роки. Прикладом стратегічних програм регіонального рівня є координовані Міністерством розвитку громад та територій України регіональні стратегії розвитку на період до 2027 р., зокрема Стратегія розвитку Київської області на 2021 – 2027 рр. Стратегії, що стосуються перспективного розвитку інших областей України, є аналогічними за назвою. До локальних стратегій слід віднести стратегії розвитку міст та інших населених пунктів, територіальних громад.

Водночас російсько-українська війна значною мірою нівелювала положення, закладені до зазначених стратегічних програм. Як слушно зазначає О. Резнікова, «під час війни, що триває в Україні, певні плани, зв'язки, ідеї пройшли або не пройшли випробування на міцність і життєздатність. Вочевидь деякі стратегічні цілі України має бути переосмислено, оцінки – переглянуто, механізми забезпечення національної безпеки і стійкості – посилено або перебудовано. З огляду на значні зміни безпекового середовища, що тривають, в Україні після війни має бути започаткований новий процес стратегічного планування та оновлення стратегічних документів держави у сфері забезпечення національної безпеки й розвитку як незалежної, вільної, сильної демократичної держави» [4]. Погоджуючись в основному з таким підходом, слід, однак, зауважити, що очікувати швидкого завершення війни не варто й відповідно слід активно розпочинати процес суттєвого уточнення наявних і розробки нових стратегій розвитку України на середньострокову і навіть довгострокову перспективи.

За всієї множинності програм існує потреба в розробці стратегії, здатної поєднати досягнення політики і права – найважливіших державотворчих чинників. Таким новітнім напрямом національного державотворення якраз і покликана стати стратегія політико-правового розвитку України. Вона передбачає

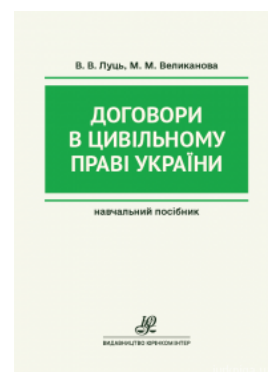
Книги, які можуть вас зацікавити

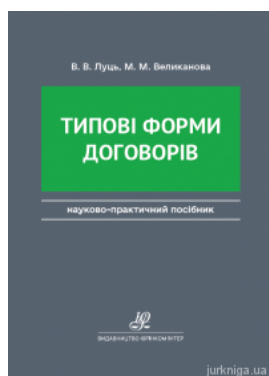
Конституція: люди та інституції (SWOT-коментар)

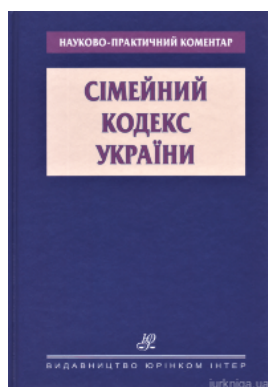
Адвокатура України

Договори в цивільному праві України. Видання друге

Типові форми договорів. Видання друге

Сімейний кодекс України. Науково-практичний коментар

Відповідальність за економічні злочини у Сполучених Штатах Америки та Україні: порівняльно-правове дослідження

Перейти до галузі права
Європейське право

[Перейти на сайт →](#)